

Sodyba Audros kaime, kurioje apie 30 metų su šeima gyveno Juozas Petrulis.

Nuotr. Z. Sargūnienės, 2004 m.

Paminklinė lenta knygnešiui JUOZUI PETRULIUI,
atidengta 2004 m. rugpjūčio 14 d.

Knygnešio Juozo Petručio palikimas – asmeninė biblioteka Audros kaime.

Iš kairės: LR Seimo narys Vytautas Saulis, Rokiškio viešosios bibliotekos vyr. metodininkė Violeta Melvydienė ir viešosios bibliotekos direktorė Alicija Matiukienė.

Nuotr. Z. Sargūnienės

2004 m. rugpjūčio 14 d.

Knygnešio ir pedagogo Juozo Petrulio ir jo artimųjų kapai Ragelių kaimo kapinėse
1997 m.

Petrulių šeimos kapui kryžių pastatė tautodailininkas Eugenijus Deksnys iš Rokiškio.

Prie Juozo Petrulio kapo Ragelių pradinės mokyklos mokytojai ir mokiniai.

Iš kairės: mokytoja Rita Elmonienė, Aldona Šlikienė ir Tadas Petrulis.

Nuotr. Z. Sargūnienės, 1998 m.

Knygnešio J. Petrulio kapas.

Nuotr. Z. Sargūnienės, 1998 m.

Literatūros paroda „Jo vardą minime ir šiandien“ Ragelių bibliotekoje, skirta Audros kaimo šviesuoliui, knygnešiui ir pedagogui Juozui Petruliui, 2002 m.

Paroda Ragelių bibliotekoje, skirta knygnešiui Juozui Petruliui.

Nuotr. Z. Sargūnienės, 2007 m.

Audros kaime – audringi ir žmonės

Nedidukame Audros kaime Rokiškio rajone net geriausiais laikais gyveno tik aštuonios ūkininkų šeimos, bet jis nuolat išaugindavo šviesių ir kraštui nusipelnusių žmonių. Nedidelių miškelių ir javais užsėtų plotų apsupta vietovė yra knygnešių, mokytojų, medikų, teisininkų, rašytojų, skulptorių ir architektų lopšys. Iš čia kilusių šviesuolių žymė ir dabar ryškiai tebematoma.

Audros kaimo puošmena – ūkininko R. Tervydžio sodyba, statyta laikantis senosios kaimo architektūros principų.

A. Ševičius nuotr.

Gailutė KUDIRKIENĖ

Šviesūs žmonės ūkininkavo palangiais

Per Audrą begančio vietkelio pakelės pilnos ūksmingų medžių. Čia žingi apolai, klevei ir ąsiai k...
...osa ir šalia senųjų sodybų.

Tai – išskirtinis kaimo bruožas. Tuo laiku, kai garviniai kaimai kraustėsi į vienkiemius, šeiminiškai iš senųjų vaikų išsiveždavo viską ir trobesius, ir molinių tvartų molį, o šalia augusius medžius išsikirsdavo. Audriečiai nesielgė kaip kiti. Nė vienas ūkininkas nenukirto jo žemės augusių medžių. Todėl

dabar kaimą supa aukštos ir vešios lapuočių lapos.

Knygneisio Juozo Petrulio sodybą dar tankiau nei pakeles juosia sodri lapija.

«Vienu iš labiausiai Lietuvai mąselpinių žmonių Audros kaimo gyventojai laiko būtent šį vyrą. 1876 metais čia gimęs knygneisys ir išskirtinio talento pedagogas J. Petrulis puoselėjo tautines tradicijas, ugde atsodavinį Lietuvai, būrė akademinio jaunimo judėjimus ir kitaip skatino tautinį sąmoningumą. Nuo jo ir pradėjame pažinti su Audros kaimu. >>»

Kraštiečiai koplytėlę gražino Jono Krikštytojo skulptūra.

Palangoje gyvenantis J. Petrulis vasarą su anūkėmis leidžia giminės sodyboje Audros kaime.

Knygneisys J. Petrulis labai vertino medžius, todėl aplink savo namus jų prisodino gausiai.

Trijų kapų kapinaitės vietiniai vadina Petrulų kapeliais.

Tamsūs lietuvių metai

P 1863–1864 metų sukilimo Rusijos imperijos valdžia įvedė draudimą europinės imperijos dalies gubernijose spausdinti, įrašyti ir platinėti lietuviškus, taip pat ir latvių, katalikų leidinius lietuviškais rašmenimis. Draudimas galiojo iki 1904 metų.

1864 metais buvo uždraustos visos nevalstybinės ir katalikų paraparinės mokyklos. Mokymas lietuvių kalba visiškai uždrau-

tas Vilniaus gubernijoje, o Kauno gubernijoje leista naudoti tik kaip pagalbinę kalbą pirmajam mokslo metui. Uždrausta visa spauda lietuvių kalba lotyniškais rašmenimis, išskyrus kirilica parašytas maldaknyges ir elementorius.

Buvo uždraustas jaus spausdinti ir knygynuose esančių leidinių lotyniškais rašmenimis platinimas. Gyventojai priešinosi draudimui, spausdinti

užsienyje, jų platinimo knygneisai, steigtas slaptas spaudos platinimo draugijas. Nuo 1865-ųjų lietuviškos knygos leistos Mitažoje Lietuvoje, 1867 metais Motiejus Valančius sukūrė pirmąją nelegalią knygnešių organizaciją (veikė iki 1870 m.).

Spaudos draudimas skatino lietuvių tautinį sąjūdį ir anticūrinės nuotaikas, tačiau smarkiai pristabdė kultūrinę raidą.

Senąją sodybą architektas J. Petrulis remontavo nenutildamas nuo autentiškos, verandos kolonas derino prie klėties detalių.

Audros kaime - audringi ir žmonės

Sp. >>

J Audra mus patyli ilgametė Ragu-
lių bibliotekininkė Zita Sargūnienė,
renkanti kraštotyrinę medžiagą
apie šias vietas. Išidama į pen-
sijų Z.Sargūnienė bibliotekai paliko
simtus savo ranka prirašytų pusla-
pių, fotografijų ir iškarpų, liudi-
nčių keliolikos netoliese esančių
kaimų istorijas.

Audros kaimas visais laikais išsi-
skyrė švietimui, j mokėsi lietuviškas
protas ir pažangiuoju ūkininkavimu.
Naudroti pirmieji apylinkėje
emė audrosi geležines akėčias ir
plūgas, sėti pašarines žolies, įvedė
daugialaukė sistema.

Daugiau nei prieš šimtmetį čia
gyveno žmonės ne tik mielai prie-
mė naujoves, bet nebuvo abejingi
ir dvasiniam bei kultūriniam to-
bulėjimui. Sakoma, kad gyventoi-
jai negausi Audra kraštui dave
daugiau inteligentų nei dideli ba-
nytkaimiai.

Bibliotekininkės sakys irgi Audroje

Išvaizduojant iš Ragulių palydovė
rodo senovini akmeniniai pamatai
namų. Vienu metu jame buvo mo-
kykla, karo metu ir knygnešys joje
mokytojavo, iš tu namų į Audra pa-
sivėdė ir savo žmoną Anelę Zalytę.

„Iš čia ir tos draudžiamos lietu-
viškos knygos po apylinkės keliuo-
vo, – aiškina Z.Sargūnienė.

Nuo Ragulių iki Audros kaimo

Skulptoriaus N.Petrulio palikusis išsaugojo moliūgėse sienoje išrašytą Vyč.

vos trys kilometrai. Kiek akys apre-
pia driekiasi mokėsių rūgų lau-
kas, o ant kalnuko baltuoja naujate-
lio, senovinis stiliu sušipso namo
langinės. Tai ūkininko naujakurio
Raimondo Tervylio sodyba.

Pakalnėje čurlena siaurutėlis
upelis Audra, daves ir kaimui pa-
vadinimą. Ne visad upelis buvo
vyriško žingonio pločio, uždum-
blėjęs ir medais apaugęs. Vietiniai
gyventojai aiškina, kad kai tikasė
žuvimkystės tvėnkinius Cvy-
liuose, nūvėkdė visas upes, todėl
Audra ir baigia užtauti.

„Mama mama Vabolytė iš Andros,
iš Lenkijoje gimė, bet čia
gyveno. Jos tėvų namelis stovėjo
prie pat upelio. Kai išėjo, ji iš-
kelavo paskui vyrą, kraustydavosi
ten, kur gaudavo darbo. Buvo
devyti vaikai, užaugę išsiskaidė-
me, bet taip išėjo, kad aš grįžau
į motinos gimtinę, – pasakojo
Z.Sargūnienė.

Kraštiečiai koplytėlėn gražino dingusį Joną Krikštytoją

Pirmai Audros kaime buvo neįpras-
tas sujudimas – iš šio krašto kilusių
žmonių susitikimas. Pagrindinis jo
iniciatorius buvo rokiškėnas rašy-
tojas Jonas Diržys, gimes ir augęs
Audros kaime.

Buvusios Diržių giminės so-
dybos kieme ir vyko kraštiečių
susitikimo įvėntė.

Prie Diržių namų nuo seno st-
vėjo nedidelė akmeninė koplytėlė
su žmogaus ūgio Jono Krikštytojo
skulptūra. Niekas nebeatmena, nei
kas koplyčią pastatė, nei kas buvo
medinės skulptūros autorius.

Daugiau nei prieš porą dešimt-
mečių drošinys dingo. Vietiniai
spėja, kad jį pavogė ir pelningai
pardavė seniems vaogys.

Kraštiečių šventės metu koply-
tėlės niūoje buvo atidengta naujai
padirbinta skulptūra.

„Diržys yra parašęs knygą apie
Audros kaimą.

„Autorius man padovanėjo gra-
žiai įsūtą Audros kaimo istoriją,
bet iš bibliotekos ją kalkas pavogė“, –
spageilėstavo Z.Sargūnienė.

Išsaugojo uždraustus spaudinius
Sakame į J.Petrulio sodybą.

Knygnešystės laikų spaudiniai saugomi dviejose lentynose. Knygnešys J.Petruelis (su žila barzda) su savo kolego-
mis mokytojais.

Rašinė kletis ir pirtis, po akvų
išobarsė dar keli ūkiniai pastatai ir
didelis gyvenamasis namas saugo
kelių kartų gyvenimus. Dabar joje
semininkančia knygnešio amikai
ir proanikiai. Senoji sodyba Au-
dros kaime yra Petrulių giminės
vasarvietė.

Knygnešys turėjo tris sūnus:
Benediktą, Jokimą ir Tadą. Bene-
diktas buvo išveiktas į Sibirą ir ten
mirė, Jokimas baigė kartografijos
mokslo, o Tadas Rokiškyje dirbo
istorijos mokytoju.

Gyvenamąjį namą jaunoji kar-
ta suitvarė pagal savo reikmes,
bet vieną patalpą paliko neliesta
garbtojo prosenėlio atminimui.
Tame kambaryje tebestovi dvi lu-
bas siekiančios tebestovės, pilnos
knygų. Tai tie spaudiniai, kuriuos
lietuviško rašytinio žodžio draudi-
mo metais knygnešys slapta nešiojo
kraštiečiams.

Knygnešio kambaryje tebestovi
ir grafo Tyzenhauzo jam padova-
notas juodmedžio stalas.

Per kraštiečių susitikimą namo
semininkai leidė visus norinčiaus-
sias pasidaryti knygnešio kam-
pelyje.

Slinkso akys vėrė kiamai

I Petruelis buvo vienas labiausiai
išprususių su mato Audros kaimo
gyventojų. Kai po audringos vei-

1945 - 1949

klus dėl lietuviškos šios grįžo į gimtąjį
kraštą, gavo Rokiškio gimnazijos
vadovo pareigas (karo metu), o
iškopė į septintą dešimtį dar dirbo
Ragulių mokykloje.

Į Petruelis mirė 1958 metais, pa-
laidotas Ragulių kaimo kapinėse.
Ten pat išsijo žmona ir prieš porą
metų miręs sūnus Tadas.

Dėl skvarbių akių mokyto-
ją J.Petruļį vaikai buvo praminę
sfinksu. Daug nepilaukdavo, pa-
žiūrėdavo į vaiką, ir tas turėjo su-
prasti, ką daro negerai. Mokytojui
nereikėdavo daug žodžių, pagar-
bą keldavo vien jo išvaizda; buvo
aukštas, tiesus, ilgais žilais plaukais
ir veliu barzda.

Dėl skvarbių akių mokytoją J.Petruļį vaikai buvo praminę sfinksu. Daug nepilaukdavo, pažiūrė- davo į vaiką, ir tas turėjo suprasti, ką daro negerai.

Į Petruelis turėjo savą vertinimo
sistemą, pažymius rale ne skaičiais,
o raidėmis. G su pliusu reiškė pen-
keta, pigvasta G ketvėrtą, P trejetą,
o S dvejatį. Tos raidės veikiausiai
reikė „gerai“, „patenkinau“, ir
„silpnai“.

Yra ir kita Petrulių giminė

Audros kaimo riba tapo kitos Pe-
truļų giminės atšakas – dalininko
ir skulptoriaus, Dailės instituto
dėstytojo Napoleono Petruļio so-
dyba. N.Petruļis mirė 1985 metais.
Vaifluojant į sodybą akys užgnėba
keistas kapinaites. Jas gyventojai
taip ir vadina – Petruļių kapelaitis.
Aprašę akmeninė tvora juosia
renkai žemės plotelį. Jume tik trys
lukai: N.Petruļio motinos, jo sesers
ir karo metu čia žuvusio vokiečių
lėkimo.

N.Petruļis buvo knygnešio sū-
nėnas.

Medžiais apstūptų namų kie-
me kryžtėliau vaikai. Sodyboje
vasarą leidžia skulptoriaus sūnus
Jonas Petruļis su žmona Rene ir
dviem anikėmis. Sutuoktiniai yra
architektai. R.Petruļienė daugiau
specializuojasi kaip scenografe ir
interjerų kūrėja.

Petruļiai save vadina vilniečiais,
bet jau 20 metų gyvena Palangoje.
Bet ir Audra jiems labai svarbi.

„Nuo mažų dienų čia su seserimi
lėsdavau vasaras. Baigėdavosi
mokslo metai, ir tėvas iš Vilniaus
mus vėldavo į Audrą. Taip pat už-
augo ir mano vaikai“, – atpydamas
farmos kalba J.Petruļis.

Sodyboje civilizacijos maža: nu-
pilkusių ragų kletis, tokia pat pirtelė,
namo terasa naujai pastatyta, bet
viduje stengiasi išsaugoti autentišką,
paliktos senovinės plėčios ir sun-
kios durys žemomis staktomis,
molinė šildoma siena su išrašytu ir
spalvotais dažais paryškintu Vyčiu.

Nukankinto chirurgo žmonai teko gyventi baimėje

Į Petruļis pasakoja gimines istorijas.

Situos namus pastatė mo-
tėvo mama. Ji augino keturis va-
kus, turėjo duką. Kai atėjo rusai, visi
vaikai iš Audros ištaikė, vienas
sūnus atsidūrė Kolumboje, duklė
Sveicarijoje, skulptorius išvyko į
Jurbarką dėstyti piešimo, o
dar viena sesuo išvaizdavo į
Panevėžį. Namus pasistėmė
koliūks.

1957 metais tėvas pa-
prašė, ir namus kolūksis
jam grąžino. Tik seima čia
neatsikraustė, liko gyventi
Vilniuje, o sodyba tapo va-
sarvietė.

„Dabar trečia karta čia
vasarom auga“, – sako J.Petruļis.

Jo motinos giminė irgi kilusi
iš Audros kaimo. Didė Antanas
Raguļis buvo teisingas, užėjus
sūnims pasitraukė į Ameriką. Šis
dėdė Petras Raguļis buvo gydytojas.
Karo metu medicinos seserimi Pa-
nevėžio ligoninėje dirbuos tėvo
Janinos Gudonienės (Raguļienės)
vyras buvo chirurgas Antanas Gu-
donis. Jį rusų saugumiečiai žiauriai
nukankino.

1941 m birželio 26 d. A.Gudonis
kartu su gydytojais Juozu Zeng-
liu, Stanis Mačiūliu ir medicinos
sesele Zinaida Emilija Kaniš-Ka-
nevičiene nukankintas NKVD mi-
licijos štabo rūsyje (dab. Panevėžio
kraštotyros muziejus). Pamin-
klas piemis stovi prie Panevėžio
ligoninės. J.Gudonienė tuo metu
laukėsi.

Po rusų užėjė vokiečiai su nu-
žudyto gydytojo žmona išleido
plakata, kuriame nufotografuota
vėri vyro lavono palinkus juodai
apsirengusi moteris.

Kai rusai grįžo, jie tuoiau pat su-
ėmė J.Gudonienę su mažu sūneliu.
Laimė, material paviko pasprukti,
tačiau istorinėje medžiagoje nėra
paaiškinta kaip.

„I gyveno pas mus Vilniuje,
buvu be teisės dokumentas gauti.
Po tokio šoko gimęs vaikelis turėjo
sveikatos problemų, jis irgi tapo
gydytoju, dirbo rentgenologu, o
tėta visą gyvenimą buvo baimė-
je“, – apie skaudžius likimus ir
sūdingąs santykius pasakojo
J.Petruļis.

Kovoje už laisvę buvo ir liūtu, ir lape

Jaunus Petruļius buvo Rokiškio
gimnazijos įkurtas 1918 me-
tais iniciatorius. Jį labai rėmė
vietiniai inteligentai klebonas
Martynas Janėnikas, daktari-
nas Vladas Laikas, grafas Jonas
Paezdeckis, dalininkas Justinas
Viesosėnikas.

Į Petruļius knygnešiu tapo žuo-
po gimnazijos baigimu. Iš pen-
džiū lietuviška spaudą jį pliatmo
Rygoje, bet lietuvių policininkų
perspėtas apie basimus areš-
tus spėjo pasitraukti į Mažąją
Lietuvą. Tas dirbo mairininko
Martyno Janėnikas spausdintuve
ir gabeno lietuvišką spaudą į
dėvyne bei Rygas lietuviams.

Paaukojama, kad geležinkelio
stotyse rusų žandarmerijos ka-
rininkai J.Petruļius paslaugiai
tampei lagaminai su draudžiam-
ais spaudiniais, nes nežinrė,
kad solidžiai atrodančio ir pa-
kai rusiškai šnekantis aristokra-
tiškų manierų ponaitis gali būti

knygnešys. J.Petruļius žandarai ir
rusų daomas pasazinėdavo bran-
gesniais papirusais, tad niekas
nėvojejo, kad jis yra nerūgė-
tingai keliaujantis jaunus rusų
inteligentas.

Į Petruļius tikriausiai vadovau-
voit Makševičio principu, kad
kovojuant už savo tautos laisvę
reikia būti ir liūtu, ir lape.

Studijuodamas Sveicarijoje
ir Prancūzijoje J.Petruļius dar
svajoją įstoti ir į Švedijos karo
akademiją. Iš turėjo viziją ka-
rimis sukiltoms atkurti Lietuvos
valstybę.

Užsienyje J.Petruļius intensy-
viai tekojo iš Lietuvos atvykusių
studentų, čia įkūrė pirmąsias
pasaulėje akademinio jaunimo
draugijas. Artimiaus benubavo su
Sveicarijoje besimokiančiais ku-
nigu Jurgiu Daugėda ir būsimu
arkivyskupu Jurgiu Maralaitiu.
J.Petruļius įkūrė uždienio lietuvių
slaugybi „Rūta“, vėliau pavadi-
nų „Lietuviai“.

Maždaug po 10 metų įstatių
studijų ir lietuviškos organizaci-
cines veiklos Vakarų Europoje
J.Petruļius sugrįžo į tėvynę. Karį
laiką dirbo Rygoje, kurį įstariūs
draugijas, redagavo laikraštis
„Rygos garas“, padėjo dalininkui
A.Zmuidzinavičiui surengti pir-
mąją lietuvių dailės parodą.